

## วิเคราะห์ผลการดำเนินงานวัฒนธรรมตามนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ของศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

\*ปราณี ตันตยานุบตร

สภาพของสังคมไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วยิ่ง จากสังคมที่มีความสงบสุขร่มเย็นมีความรักใคร่อยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง ยึดถือคุณธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เริ่มกลายเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวายในชีวิตความเป็นอยู่ การพัฒนาเศรษฐกิจในหนึ่งช่วงอายุคนที่ผ่านมาเป็นผลให้สังคมไทยเจริญรุดหน้าไปค่อนข้างรวดเร็ว โครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยได้เปลี่ยนแปลงจากพื้นฐานหลักแบบเศรษฐกิจการเกษตรมาสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น ประกอบกับยุคนี้เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ระบบข่าวสารและการติดต่อเป็นไปอย่างรวดเร็วกว้างขวาง กระแสวัฒนธรรมต่างประเทศล้นหลามเข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็วไม่หยุดยั้ง เป็นผลให้ประชาชนคนไทยจำนวนไม่น้อยปล่อยปละละเลยแบบแผนอันดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ เกิดความสับสนในเรื่องค่านิยมจากเดิมที่พอใจกับการมีชีวิตที่เรียบง่ายกลายเป็นสังคมที่มีค่านิยมแบบบริโภคนิยม เน้นความต้องการทางวัตถุ ใช้ชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อฟุ้งเฟ้อมากขึ้น มีการเอาวัตถุเอาเปรียบแก่งแย่งแข่งขันสูงขึ้น ซึ่งขัดต่อค่านิยมทางจริยธรรมและคุณธรรมอันดีงามอย่างน่าวิตก การหลงใหลชื่นชมกับความเจริญที่เน้นวัตถุมากเกินไป และการชื่นชมกับวัฒนธรรมต่างประเทศอย่างขาดการ

เลือกสรร ก่อให้เกิดปัญหามานับการ

จากสภาพปัญหาของวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันดังกล่าว เป็นเหตุให้รัฐบาลพยายามแก้ปัญหาด้วยการกำหนดนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการรักษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมชั้นหน่วยงานสำคัญที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลรับผิดชอบและประสานงานในเรื่องวัฒนธรรมของชาติหน่วยงานหนึ่งคือสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติหรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “สวช.” สวช.ได้ดำเนินการจัดทำโครงการและแผนงานส่งเสริมและพัฒนาเกี่ยวกับวัฒนธรรมแห่งชาติ เร่งรัดให้มีการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาเศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนจัดการฝึกอบรมผู้ซึ่งจะทำงานด้านวัฒนธรรม โดยร่วมมือและประสานงานกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน อย่างต่อเนื่อง

อนึ่งในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมนั้น ในบางปีสวช.ได้กำหนดจุดเน้นไว้ด้วย ดังเช่นในปีแห่งการรณรงค์และสืบสานวัฒนธรรมไทย ได้กำหนดจุดเน้นในแต่ละปี ดังนี้

- ปี 2537 วัฒนธรรมกับการประชาสัมพันธ์เผยแพร่วัฒนธรรมไทย
- ปี 2538 วัฒนธรรมกับการพัฒนา

ปี 2539 วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว

ปี 2540 วัฒนธรรมกับการสื่อสารมวลชน

สำหรับในช่วงปีต่อๆ มานั้น สวช. ได้กำหนดนโยบาย “กรอบจุดเน้นการดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปี” อย่างละเอียดไว้ ประกอบด้วยจุดเน้นประการต่างๆ วัตถุประสงค์ และกิจกรรมหลักๆ ของจุดเน้น รวมทั้งกำหนดแนวทางการบริหารและงบประมาณด้วย ดังจะเห็นได้จากการจัดสรรเงินงบประมาณอุดหนุนองค์กรเครือข่ายวัฒนธรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งบประมาณอุดหนุนในกรุงเทพมหานครได้ให้การสนับสนุนในด้านการพัฒนาบริหารงานองค์กรศูนย์วัฒนธรรมด้านการพัฒนาบุคลากรเครือข่ายของสภาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร งบกิจกรรมเสริมศักยภาพชุมชนดีเด่น สู้ภัยเศรษฐกิจ งบกิจกรรมคัดเลือกและเชิดชูเกียรติศิลปินดีเด่นและผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมของสภาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร สำหรับรายละเอียดงบประมาณกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ให้แก่สภาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครและสภาวัฒนธรรมเขตต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงศูนย์วัฒนธรรม ได้ระบุให้จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมตามนโยบายกรอบจุดเน้นประจำปีด้วย

ในฐานะที่ผู้วิจัยเคยทำงานเป็นบุคลากรผู้บริหารงานวัฒนธรรมประจำศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานครที่อยู่กำกับดูแลของสวช. และเคยเป็นกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครอยู่ระยะหนึ่ง จึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครว่าสอดคล้องหรือเป็นไปตามนโยบายการดำเนินงานวัฒนธรรมตามธรรมชาติของงานวัฒนธรรมที่เป็นนโยบายทั่วไป และตามนโยบายกรอบจุดเน้นการดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีของสวช. หรือไม่เพียงไร ทั้งนี้ เพื่อจะได้นำผลการวิจัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินงานศูนย์วัฒนธรรมในการที่จะได้ตระหนักถึงบทบาทที่เหมาะสมในองค์กรของตน และทางสวช. ก็จะได้ทราบผลการดำเนินงานของ

ศูนย์วัฒนธรรมที่อยู่ในกำกับดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารองค์กรที่จะได้ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสนับสนุนการดำเนินงานวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวัฒนธรรมตามนโยบายสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติของศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวัฒนธรรมตามนโยบายทั่วไป และตามนโยบายกรอบจุดเน้นการดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ของศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานครระดับต่าง ๆ
3. เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

### วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรม ซึ่งได้แก่

ประธานศูนย์วัฒนธรรม หรือผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรม หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นผู้ทราบนโยบายงานวัฒนธรรมและรับผิดชอบการดำเนินงานวัฒนธรรมโดยตรงจากศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานครที่อยู่ในกำกับดูแลของสวช. ซึ่งมีจำนวน 21 แห่ง แห่งละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 21 คน

ศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร จำแนกประเภทตามระดับการศึกษาและองค์กรที่สังกัดได้ ดังนี้

| ประเภท                   | จำนวน |
|--------------------------|-------|
| ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียน    | 9     |
| ศูนย์วัฒนธรรมสถาบัน      | 8     |
| ศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัย | 3     |
| ศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงาน    | 1     |
| รวม                      | 21    |

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์จากแบบสอบถามแบบปลายปิด ปลายเปิด และมาตราส่วนประมาณค่าทั้งในด้านเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยการวิเคราะห์จะเน้นถึงผลการดำเนินงานวัฒนธรรมตามนโยบายทั่วไป และตามนโยบายกรอบจุดเน้นการดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีของสวช. พ.ศ. 2542 จากศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานครทั้งหมด 21 แห่ง พร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานดังกล่าว และนำผลการวิเคราะห์การดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้มาเปรียบเทียบกับในระหว่างศูนย์วัฒนธรรมระดับโรงเรียน สถาบัน มหาวิทยาลัย และหน่วยงาน

#### ผลการวิจัย

ผลการวิจัย แยกกล่าวสรุปได้ ดังนี้

**ตอนที่ 1** สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และสถานภาพขององค์กรที่รับผิดชอบงานวัฒนธรรม

ในจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 21 คนจากศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร 21 แห่ง เป็นหญิง 17 คน เป็นชาย 4 คน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40-49 ปี มีอายุราชการหรืออายุการทำงานระหว่าง 21-40 ปี มีตำแหน่งเป็นผู้บริหาร 10 คน โดยเป็นประธานศูนย์วัฒนธรรมและผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรม 9 คน เป็นกรรมการดำเนินงานศูนย์วัฒนธรรม 10 คน โดยเป็นเลขานุการศูนย์ 8 คน นอกเหนือจากนั้นอีก 1 คนเป็นอาจารย์ระดับหัวหน้าภาค/แผนก และในจำนวนดังกล่าวมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ 2 คน มีวุฒิปริญญาโท 13 คน นอกนั้นอีก 8 คน มีวุฒิปริญญาตรี สำหรับสถานภาพขององค์กรที่รับผิดชอบงานวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานครทั้ง 21 แห่งจัดเป็นศูนย์วัฒนธรรมประเภทที่สอง ซึ่งเป็นศูนย์วัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาและหน่วยงาน โดยสังกัดภาครัฐ 17 แห่ง และภาคเอกชน 4 แห่ง สำหรับชื่อขององค์กรส่วนใหญ่ใช้ชื่อว่าศูนย์วัฒนธรรม นอกนั้นใช้ชื่อว่าสำนักศิลปวัฒนธรรม เนื้อหางานที่องค์กรนำเสนอ ส่วนใหญ่จัดเป็นนิทรรศการเฉพาะด้าน รองลงไปเป็นนิทรรศการพื้นบ้าน/ท้องถิ่น และนิทรรศการวิถีชีวิตภาคกลาง ด้านโครงสร้างขององค์กร ส่วนใหญ่ประกอบด้วยแผนกส่งเสริมเผยแพร่และวัฒนธรรมสัมพันธ์ แผนกเลขานุการ แผนกจริยธรรม นอกนั้นเป็นแผนกหอวัฒนธรรม แผนกศึกษาค้นคว้าวิจัยและอื่น ๆ



ตารางที่ 2

| งานวัฒนธรรม 8 ด้าน                   | ศูนย์วัฒนธรรม<br>โรงเรียน<br>(N = 9) |        | ศูนย์วัฒนธรรม<br>สถาบัน<br>(N = 8) |        | ศูนย์วัฒนธรรม<br>มหาวิทยาลัย<br>(N = 3) |        | ศูนย์วัฒนธรรม<br>หน่วยงาน<br>(N = 1) |        | รวม<br>(N = 21) |        |
|--------------------------------------|--------------------------------------|--------|------------------------------------|--------|-----------------------------------------|--------|--------------------------------------|--------|-----------------|--------|
|                                      | จำนวน                                | ร้อยละ | จำนวน                              | ร้อยละ | จำนวน                                   | ร้อยละ | จำนวน                                | ร้อยละ | จำนวน           | ร้อยละ |
| 1) งานวิจัยวัฒนธรรม                  | 2                                    | 33.33  | 2                                  | 33.33  | 1                                       | 16.67  | 1                                    | 16.67  | 6               | 100.00 |
| 2) งานอนุรักษ์วัฒนธรรม               | 4                                    | 28.57  | 4                                  | 28.57  | 3                                       | 21.43  | 3                                    | 21.43  | 14              | 100.00 |
| 3) งานฟื้นฟูวัฒนธรรม                 | 3                                    | 25.00  | 4                                  | 33.33  | 3                                       | 25.00  | 2                                    | 16.67  | 12              | 100.00 |
| 4) งานพัฒนาวัฒนธรรม                  | 3                                    | 33.33  | 3                                  | 33.33  | 2                                       | 22.22  | 1                                    | 11.11  | 9               | 100.00 |
| 5) งานถ่ายทอดวัฒนธรรม                | 4                                    | 40.00  | 3                                  | 30.00  | 2                                       | 20.00  | 1                                    | 10.00  | 10              | 100.00 |
| 6) งานส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม     | 4                                    | 40.00  | 4                                  | 40.00  | 2                                       | 20.00  | 0                                    | 0.00   | 10              | 100.00 |
| 7) งานเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม | 3                                    | 25.00  | 3                                  | 25.00  | 2                                       | 16.67  | 4                                    | 33.33  | 12              | 100.00 |
| 8) งานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม             | 3                                    | 42.86  | 3                                  | 42.86  | 1                                       | 14.28  | 0                                    | 0.00   | 7               | 100.00 |
| รวมโครงการทั้งหมด                    | 26                                   | 32.50  | 26                                 | 32.50  | 16                                      | 20.00  | 12                                   | 15.00  | 80              | 100.00 |

การดำเนินงานจัดทำโครงการหรือกิจกรรม หรือแผนงานวัฒนธรรมนั้น ศูนย์วัฒนธรรมทุกระดับ โดยรวมมีการดำเนินงานในรอบปีครอบคลุมงานวัฒนธรรม ทั้ง 8 ด้าน คือมีการจัดทำโครงการด้านงานอนุรักษ์ วัฒนธรรมมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง ด้านงานฟื้นฟู วัฒนธรรมและด้านงานเสริมสร้างอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรม จัดทำมากเป็นอันดับสอง รองลงไปเป็น ด้านงานถ่ายทอดวัฒนธรรมและด้านงานส่งเสริมกิจกรรม ทางวัฒนธรรม นอกนั้นเป็นด้านงานพัฒนาวัฒนธรรม และด้านงานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ส่วนด้านงานวิจัย วัฒนธรรมจัดทำโครงการน้อยกว่าด้านอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบถึงผลการดำเนินงาน จัดทำโครงการของศูนย์วัฒนธรรมแต่ละระดับ ศูนย์ วัฒนธรรมโรงเรียนและศูนย์วัฒนธรรมสถาบันจัดทำ โครงการเป็นจำนวนมากโดยเฉลี่ยเท่ากันและมากกว่า โครงการที่ศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยและ ศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงานจัดและเมื่อพิจารณาอย่าง ละเอียดถึงงานวัฒนธรรมแต่ละด้านว่าศูนย์วัฒนธรรม

ระดับใดจัดโครงการด้านใดมากนั้นพบว่า ศูนย์ วัฒนธรรมโรงเรียนจัดโครงการด้านงานอนุรักษ์ วัฒนธรรม งานถ่ายทอดวัฒนธรรม และงานส่งเสริม กิจกรรมทางวัฒนธรรมมากกว่าด้านอื่น ๆ ศูนย์ วัฒนธรรมสถาบันจัดโครงการด้านงานอนุรักษ์วัฒนธรรม งานฟื้นฟูวัฒนธรรม และงานส่งเสริมกิจกรรมทาง วัฒนธรรมมากกว่าด้านอื่น ๆ ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยจัดโครงการงานอนุรักษ์วัฒนธรรมและด้าน งานฟื้นฟูวัฒนธรรมมากกว่าด้านอื่น ๆ ส่วนศูนย์ วัฒนธรรมหน่วยงานจัดโครงการด้านงานเสริมสร้าง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมากกว่าด้านอื่น ๆ แต่ไม่ได้จัด โครงการด้านงานส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและงาน แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเลย

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอด คล้องของการดำเนินงานของ ศูนย์วัฒนธรรมกับ นโยบายกรอบจุดเน้นการดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปี ของ สวช.

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องของ  
การดำเนินงานของศูนย์วัฒนธรรมกับนโยบายประจำปีของ สวช. โดยรวม 4 ด้าน

| นโยบายประจำปีของ สวช. 4 ด้าน                                                                                                                                                                  | ศูนย์วัฒนธรรม<br>โรงเรียน<br>(N = 9) |      | ศูนย์วัฒนธรรม<br>สถาบัน<br>(N = 8) |      | ศูนย์วัฒนธรรม<br>มหาวิทยาลัย<br>(N = 3) |      | ศูนย์วัฒนธรรม<br>หน่วยงาน<br>(N = 1) |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|------|------------------------------------|------|-----------------------------------------|------|--------------------------------------|----|
|                                                                                                                                                                                               | $\bar{X}$                            | SD   | $\bar{X}$                          | SD   | $\bar{X}$                               | SD   | $\bar{X}$                            | SD |
| 1) การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่<br>พึงประสงค์ และการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข<br>บนพื้นฐานคุณค่าวัฒนธรรมไทย                                                                         | 3.18                                 | 1.00 | 3.15                               | 1.30 | 2.13                                    | 0.62 | 3.00                                 | -  |
| 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว<br>ชุมชน และสังคมไทย รวมทั้งการนำคุณค่า<br>วัฒนธรรมไทย มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ<br>สังคม การเมือง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม<br>อย่างเป็นองค์รวมและยั่งยืน | 3.20                                 | 1.13 | 2.83                               | 1.30 | 1.53                                    | 0.62 | 1.80                                 | -  |
| 3) การเสริมสร้างความเข้าใจในภาพลักษณ์<br>เกียรติภูมิ และศักดิ์ศรี วัฒนธรรมไทยใน<br>สังคมไทยและสังคมโลก                                                                                        | 3.33                                 | 1.12 | 3.73                               | 0.87 | 2.27                                    | 0.68 | 3.40                                 | -  |
| 4) การพัฒนาระบบบริหารและการจัดการ<br>วัฒนธรรม                                                                                                                                                 | 2.31                                 | 1.09 | 2.70                               | 1.31 | 2.00                                    | 0.89 | 1.00                                 | -  |
| เฉลี่ยรวม                                                                                                                                                                                     | 3.01                                 | 1.16 | 3.10                               | 1.27 | 1.98                                    | 0.76 | 2.30                                 | -  |

ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนและศูนย์วัฒนธรรม  
สถาบันเห็นว่าการดำเนินงานวัฒนธรรมมีความสอด  
คล้องกับนโยบายประจำปีของสวช. โดยรวมทั้ง 4 ด้าน  
อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัย  
และศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงานเห็นว่าการดำเนินงาน  
วัฒนธรรมมีความสอดคล้องกับนโยบายประจำปีของ  
สวช. โดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับน้อย และเมื่อ  
พิจารณาเปรียบเทียบถึงความสอดคล้องของการ  
ดำเนินงานโครงการโดยเฉลี่ยรวมทุกด้านพบว่า ศูนย์  
วัฒนธรรมสถาบันจัดโครงการหรือกิจกรรมสอดคล้อง  
กับนโยบายประจำปีของสวช. มากกว่า ศูนย์วัฒนธรรมระดับ  
อื่นๆ รองลงไปคือศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียน ศูนย์  
วัฒนธรรมหน่วยงาน และศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัย  
ตามลำดับ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค  
ในการดำเนินงานศูนย์วัฒนธรรมทุกระดับเห็นว่าปัญหา  
อุปสรรคในการดำเนินงานวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ ด้านก  
ารบริหารงาน ด้านบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ด้านก  
ารประชาสัมพันธ์ ด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่น  
ทั้งภายในและภายนอกองค์กร และด้านงบประมาณ  
โดยรวมทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา  
เป็นรายด้านพบว่า ด้านการบริหารงาน ศูนย์วัฒนธรรม  
หน่วยงานเห็นว่าปัญหาอุปสรรคอยู่ในระดับมาก ด้าน  
การประชาสัมพันธ์งานวัฒนธรรมเห็นว่าปัญหาอุปสรรค  
อยู่ในระดับมาก แต่ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันเห็นว่ามี  
ปัญหาอุปสรรคอยู่ในระดับน้อย และด้านการประสาน  
กับหน่วยงานอื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กร ศูนย์  
วัฒนธรรมหน่วยงานเห็นว่าปัญหาอุปสรรคอยู่ในระดับ  
น้อย



## อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยนี้พบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และสถานภาพขององค์กรที่รับผิดชอบงานวัฒนธรรม ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 21 คน จากศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร 21 แห่ง ล้วนมีอายุราชการหรืออายุการทำงาน ประสบการณ์การทำงานด้านวัฒนธรรม ตำแหน่งหน้าที่ และระดับการศึกษาเหมาะสมกับการเป็นบุคลากรที่รับผิดชอบงานวัฒนธรรมขององค์กร ถึงพร้อมด้วยวิวุฒิและคุณวุฒิ และการที่ผู้วิจัยเจาะจงให้ประธานศูนย์วัฒนธรรมหรือผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรม หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายซึ่งรับผิดชอบงานวัฒนธรรมโดยตรงเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม เนื่องจากแบบสอบถามมีข้อความที่มีรายละเอียดค่อนข้างมาก นอกจากจะต้องทราบถึง สถานภาพของศูนย์วัฒนธรรม ที่ตนเองสังกัดแล้ว ต้องทราบถึงการดำเนินงานจัดทำโครงการหรือกิจกรรมหรือแผนงานที่ปฏิบัติทั้งหมดในรอบปีว่าจัดทำอะไรบ้าง ครอบคลุมงานวัฒนธรรมด้านใดบ้าง และยิ่งไปกว่านั้นต้องทราบถึงนโยบายกรอบจุดเน้นประจำปีของสวช. ซึ่งถือว่าเป็นนโยบายระดับชาติที่ได้ขอความร่วมมือให้ศูนย์วัฒนธรรมในสังกัดดำเนินการเป็นปี ๆ ไปเพื่อส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติโดยรวมด้วย

2. การดำเนินงานจัดทำโครงการหรือกิจกรรมหรือแผนงานวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมทุกระดับโดยรวมมีการดำเนินงานในรอบปีครอบคลุมงานวัฒนธรรมทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการจัดทำโครงการด้านงานอนุรักษ์วัฒนธรรมมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่างานอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นงานที่ศูนย์วัฒนธรรมแต่ละแห่งจำเป็นต้องดำเนินการเป็นภารกิจหน้าที่ต้น ๆ โดยทั่วไปมักจัดเป็นนิทรรศการพื้นบ้านหรือท้องถิ่นหรือนิทรรศการเฉพาะด้านอื่น ๆ จัดทำทะเบียนผลิตผลทางวัฒนธรรม จัดกิจกรรมเชิงสาธิตเพื่อเป็นตัวอย่างแก่หน่วยงานทางวิชาการเพื่องานอนุรักษ์ เป็นต้น

ทั้งนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของวัชร บุนนาค วิรุทธิ์ สุขไมตรี และ มนต์จิต เทียมสิงห์ (2534, 2538 และ 2538 : บทคัดย่อ) ที่เน้นการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยมากกว่าด้านอื่น ต้องการส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้หลากหลาย และมีการณรงค์ให้เกิดการตื่นตัว ตระหนักในคุณค่า และให้ความร่วมมือในงานอนุรักษ์วัฒนธรรม การดำเนินงานด้านอื่นของศูนย์วัฒนธรรมรองลงไปคือด้านงานฟื้นฟูวัฒนธรรม ซึ่งอาจเป็นการจัดทำทะเบียนผลิตผลทางวัฒนธรรมที่ควรแก่การฟื้นฟู จัดกิจกรรมการณรงค์เพื่อฟื้นฟู วัฒนธรรม เป็นต้น งานวัฒนธรรมอีกด้านหนึ่งที่จัดทำรองลงไปคือด้านงานเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจเป็นเพราะมีการสนับสนุนให้นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรมได้ฝึกงาน หรือร่วมทำงานกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีการจัดประกวดความรู้ความสามารถ และผลงานด้านวัฒนธรรมของ นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ตลอดจนมีการให้ทุนการศึกษาหรือทุนอุดหนุน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถทางวัฒนธรรมแก่บุคคลดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง สำหรับงานถ่ายทอดวัฒนธรรม งานส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและงานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ ได้ดำเนินการจัดอย่างทั่วถึงยกเว้นศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงานไม่มีการจัดเลย ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงานไม่ได้สังกัดสถานศึกษา จึงไม่ได้มีนักเรียนหรือนักศึกษาเป็นกลุ่มเป้าหมาย และงานวัฒนธรรมอีกด้านหนึ่งคืองานวิจัย วัฒนธรรม ปรากฏว่าศูนย์วัฒนธรรมจัดทำน้อยกว่างานด้านอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะเป็นงานที่ต้องใช้เวลาศึกษาค้นคว้ามาก ตลอดจนอาจมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดหางบประมาณหรือทุนอุดหนุนการวิจัย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะเห็นว่า ศูนย์วัฒนธรรมได้จัดโครงการครอบคลุมขอบข่ายงานวัฒนธรรมทุกด้าน อันถือเป็นภารกิจสำคัญที่นับได้ว่าเป็น ”ภารกิจเชิงรุก” ซึ่งเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมที่แตกต่างจากงาน

วัฒนธรรมที่ผ่านมา ซึ่งส่วนใหญ่เป็น “ภารกิจเชิงรับ”

3. ความสอดคล้องของการดำเนินงานของตามนโยบายกรอบจุดเน้นการดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีของสวช. จะเห็นว่า ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนและศูนย์วัฒนธรรมสถาบันมีการดำเนินงานวัฒนธรรมในรอบปีสอดคล้องกับนโยบายประจำปีของสวช. โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยและศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงานมีการดำเนินงานวัฒนธรรมสอดคล้องกับนโยบายประจำปีของสวช. โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย และเมื่อพิจารณาการปฏิบัติงานของศูนย์วัฒนธรรมแต่ละระดับเป็นรายด้านพบว่า ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันจัดโครงการสอดคล้องกับนโยบายประจำปีของสวช. มากกว่าศูนย์วัฒนธรรมระดับอื่นๆ ที่เป็นเช่นนี้พิจารณาได้ว่าอาจเป็นเพราะมีปัจจัยบางประการเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจเป็นเรื่องของความรู้ความเข้าใจตลอดจนการตระหนักในความสำคัญของนโยบายประจำปีของสวช. แตกต่างกัน เมื่อนำไปดำเนินการหรือปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ความสอดคล้องของการดำเนินงานกับนโยบายจึงปรากฏผลออกมาเล็กน้อยแตกต่างกันออกไป ทั้งๆ ที่จากการพิจารณาถึงนโยบายประจำปีของสวช. แต่ละด้านมีรายละเอียดค่อนข้างมากหลากหลายและครบวงจร เพียงแต่ผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรมหรือผู้รับผิดชอบโดยตรงจะต้องตระหนักถึงความสำคัญ โดยต้องพยายามทำความเข้าใจเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของนโยบายกรอบจุดเน้นแต่ละข้อเป็นอย่างดี เพราะงานวัฒนธรรมนอกจากมีขอบข่ายกว้างขวางแล้วยังเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหวอยู่เสมอ ผู้ที่ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมจึงควรต้องเลือกว่าอะไรควรดำรงไว้ อะไรควรพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งการแยกแยะหรือเลือกสรรวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ง่าย และยิ่งยุ่งยากอีกประการหนึ่งในการทำงานวัฒนธรรม คือจะต้องจัดโครงการหรือกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและการเมืองของสังคมด้วย เพราะจุดหมาย

ปลายทางของการดำเนินงานทางวัฒนธรรมคือการสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชาติโดยรวม

4. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน พิจารณาได้ว่า ศูนย์วัฒนธรรมทุกระดับประสบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เฉพาะด้านประชาสัมพันธ์งานวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันประสบปัญหาอุปสรรคอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศูนย์วัฒนธรรมสถาบันให้ความสำคัญกับการดำเนินงานวัฒนธรรมด้านดังกล่าวทั้งชนิดของสื่อการประชาสัมพันธ์ หรือค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง ในขณะที่ศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงานประสบปัญหาอุปสรรคด้านการประชาสัมพันธ์งานวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงานหรือองค์กรที่สังกัดยังให้ความสำคัญกับงานวัฒนธรรมด้านดังกล่าวน้อยอยู่ รวมทั้งประสบปัญหาอุปสรรคด้านการบริหารงานในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาจเป็นเพราะเกิดความยุ่งยากในการสร้างความเข้าใจในขอบข่ายการดำเนินงานวัฒนธรรม มีปัญหาการวางแผนการทำงานล่วงหน้า หรือขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังของผู้บริหาร สำหรับด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่นทั้งภายในและภายนอก ศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงานมีปัญหาอุปสรรคน้อย อาจสืบเนื่องมาจากสถานภาพขององค์กรที่เป็นเอกเทศไม่ต้องขึ้นกับสถานศึกษา จึงไม่ต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นๆ มากอย่างศูนย์วัฒนธรรมระดับอื่นๆ

หากจะประมวลปัญหาอุปสรรคว่าศูนย์วัฒนธรรมระดับใดพบน้อยที่สุด พิจารณาได้ว่าศูนย์วัฒนธรรมสถาบันประสบปัญหาอุปสรรคน้อยกว่าศูนย์วัฒนธรรมระดับอื่นๆ ในทุกๆ ด้าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลดียิ่งต่อการดำเนินงานวัฒนธรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้ หรือถือได้ว่ามีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานวัฒนธรรมในระดับหนึ่ง ส่วนปัญหาอุปสรรคด้านอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ตัวบุคลากรผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานให้ประสบผลสำเร็จด้วยดี



นั้น พบว่าเป็นปัญหาอุปสรรคของศูนย์วัฒนธรรมทุกระดับในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะบุคลากรมีวุฒิภาวะ คุณวุฒิ ตลอดจนประสบการณ์ความรู้ความชำนาญในงานวัฒนธรรมค่อนข้างสูง ส่วนใหญ่อุทิศเวลาให้กับงานและมีทัศนคติที่ดีต่องานที่ปฏิบัติ หรืออาจเป็นเพราะบุคลากรผู้ปฏิบัติงานของแต่ละแห่งมีจำนวนเพียงพอที่จะช่วยกันดำเนินงานวัฒนธรรมให้ลุล่วงไปด้วยดี

5. การเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของศูนย์วัฒนธรรมระดับต่าง ๆ จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการที่ได้จัดไปในรอบปีที่คิดว่าประสบผลสำเร็จ และได้รับความสนใจจากนักเรียนนักศึกษา บุคลากรขององค์กร ตลอดจนประชาชนทั่วไปมากที่สุดมีหลากหลาย ได้แก่ โครงการที่เกี่ยวกับการแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางศาสนาและประเพณี การกินอยู่อย่างไทยสู่ภัยเศรษฐกิจ การแสดงดนตรีไทยนาฏศิลป์ไทย การพัฒนาจริยธรรม การแสดงผลงานศิลปประดิษฐ์ การเชิดชูเกียรติบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ การจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ การจัดพิมพ์เอกสารทางวัฒนธรรมเผยแพร่ ฯลฯ โดยมีปริมาณหรือจำนวนโครงการที่จัดมากน้อยต่างกันไปในรอบปี เมื่อพิจารณาถึงปริมาณงานที่จัด ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนและศูนย์วัฒนธรรมสถาบันจัดงานโดยเฉลี่ยเป็นจำนวนมากเท่ากัน และจัดมากกว่าศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยและศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงาน ทั้งนี้พิจารณาได้ว่าอาจเป็นเพราะศูนย์วัฒนธรรมแต่ละระดับมีความพร้อมในเรื่ององค์ประกอบของการดำเนินงาน ซึ่งได้แก่ ความพร้อมในด้านการบริหารงาน บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน การประชาสัมพันธ์งานวัฒนธรรม การประสานงานกับหน่วยงานอื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กร ตลอดจนงบประมาณแตกต่างกัน ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นของศูนย์วัฒนธรรมแต่ละระดับจัดอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะศูนย์วัฒนธรรมสถาบันประสบปัญหาอุปสรรคเป็นรายด้านทุกด้านน้อยกว่าศูนย์วัฒนธรรมระดับอื่น ๆ สิ่งสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งที่จะ

บ่งบอกถึงความสำเร็จในการดำเนินงานวัฒนธรรมว่าโครงการที่จัดไปนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่เพียงไรนั้น จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมระดับต่าง ๆ ตามนโยบายงานวัฒนธรรมทั่วไปนั้น ศูนย์วัฒนธรรมทุกระดับมีการดำเนินงานวัฒนธรรมโดยรวมครอบคลุมงานวัฒนธรรมทุกด้าน และจากผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความสอดคล้องของการดำเนินงานวัฒนธรรม ตามนโยบายประจำปีของสวช. ศูนย์วัฒนธรรมทุกระดับมีการดำเนินงานวัฒนธรรมโดยรวมสอดคล้องกับนโยบาย ประจำปีของสวช. แต่เป็นไปในระดับต่างกัน โดยศูนย์วัฒนธรรมสถาบันและศูนย์วัฒนธรรม โรงเรียนมีการดำเนินงานสอดคล้องโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยและศูนย์วัฒนธรรมหน่วยงานมีการดำเนินงานสอดคล้องโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องในรายด้านอย่างละเอียดจะเห็นว่าศูนย์วัฒนธรรมสถาบันดำเนินงานสอดคล้องกับนโยบายประจำปีของ สวช. มากยิ่งกว่าศูนย์วัฒนธรรมระดับอื่น ๆ จึงพิจารณาสรุปได้ว่าความสำเร็จในการดำเนินงานวัฒนธรรมของโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์วัฒนธรรมแต่ละระดับเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงไรหรือไม่ขึ้นอยู่กับงานที่ปฏิบัติตามภารกิจขอบข่ายงานวัฒนธรรมทั่วไป และเป็นงานที่สอดคล้องกับนโยบายกรอบจุดเน้นประจำปีของสวช. ตลอดจนประสบปัญหาอุปสรรคน้อยด้านด้วยกัน จากที่กล่าวมานี้จึงประมวลได้ว่าศูนย์วัฒนธรรมสถาบันประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานมากกว่าศูนย์วัฒนธรรมระดับอื่น ๆ

## ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับสวช. และศูนย์วัฒนธรรม

1. นโยบายกรอบจุดเน้นการดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีของ สวช. แม้จะมีรายละเอียดชัดเจน ประกอบด้วยกรอบจุดเน้น วัตถุประสงค์ของกรอบจุดเน้นแต่ละด้าน กรอบงานหลัก และโครงการหรือกิจกรรม



รมหลัก โดยทางสวช. ได้มีหนังสือชี้แจงขอความร่วมมือในการจัดแต่ละปีไปด้วยนั้น ปรากฏว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์วัฒนธรรมยังมีความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญไม่ถ่องแท้ เป็นผลให้การดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีสอดคล้องกับนโยบายอยู่ในระดับไม่มากเท่าที่ควร จึงควรที่ทางสวช. จะได้หาแนวทางชี้แจงทำความเข้าใจในจุดเน้นประจำปีอย่างละเอียดมากกว่าเดิม โดยอาจจัดประชุมสัมมนา พร้อมกับแจกเอกสารชี้แจงถึงแนวทางในการปฏิบัติงาน รณรงค์ให้เกิดการตระหนักและให้ความร่วมมือ หรือหาวิธีอื่น ๆ ที่เหมาะสม

2. การปฏิบัติงานขององค์กรที่รับผิดชอบงานวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมควร

ตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายสวช. โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายที่เป็นจุดเน้นประจำปี เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารและการดำเนินงานวัฒนธรรมของชาติให้เป็นไปในทิศทางอย่างมีเป้าหมายที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายขององค์กรหรือหน่วยงานที่สังกัดควบคู่กันไป นอกจากนี้ศูนย์วัฒนธรรมเองหรือองค์กรที่ศูนย์วัฒนธรรมสังกัดควรมีการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดว่าเป็นเพราะเหตุใด เพื่อหาทางป้องกันหรือแก้ไขให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว

#### บรรณานุกรม

“กรอบจุดเน้นการดำเนินงานวัฒนธรรม 4 ประการ.” ใน เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร วันที่ 8 กันยายน 2542 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2542.

คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533.  
 นาฎยา สุวรรณทรัพย์. การจัดการดำเนินการของศูนย์วัฒนธรรมในสหวิทยาลัยศรีอยุธยาในทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ และกรรมการศูนย์ศิลปวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2537.

“แนวทางการดำเนินงานวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติในสภาวะปัจจุบัน.” วัฒนธรรมสัมพันธ์สาร. 10, 51, (สิงหาคม 2541) : หน้า 7-8.

“แนวทางการบริหารและการดำเนินงานวัฒนธรรม.” ใน เอกสารประกอบการสอนการประชุมศูนย์วัฒนธรรม วันที่ 31 สิงหาคม 2541. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541.

แนวทางพัฒนาการดำเนินงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2540.

ประมวล น้อยเจริญ. “ทิศทางใหม่ของศูนย์วัฒนธรรม.” วัฒนธรรมไทย. 30, 4 (มกราคม 2536) : หน้า 38-40.

ประเวศ วะสี “จุดคานงัดทางวัฒนธรรม.” วัฒนธรรมไทย. 41, 8(2540) : หน้า 6-8.

“แผนแม่บทวาระแห่งชาติว่าด้วยทศวรรษสืบสานวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา (พ.ศ. 2541-2550).”

ในเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่องประเทศไทยกับมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก วันที่ 13-14 มีนาคม 2542 ณ องค์ประกอบการพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2542.

แผนวัฒนธรรมแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ 2539.

มนต์จิต เทียมสิงห์. สภาพปัจจุบันและปัญหาในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยตามทฤษฎีของครูผู้สอน สังคมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ที่มีศูนย์วัฒนธรรมในเครือข่ายของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ อยู่ในสังกัด. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย, 2541.

วัชร บุนนาค. รูปแบบการประสานงานการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยระหว่างสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกับศูนย์วัฒนธรรมของวิทยาลัยครู. วิทยานิพนธ์ ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2534.

วัฒนธรรมประจำชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2531.

สารนิพนธ์การบริหารงานวัฒนธรรม 2535. กรุงเทพฯ : ส่วนส่งเสริมการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2535.

สิทธิพงษ์ สิงห์เงิน. บทบาทการบริหารงานวัฒนธรรมของศึกษาธิการอำเภอ ตามความคิดเห็น ของศึกษาธิการจังหวัด ประธานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด และศึกษาธิการอำเภอ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.

สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532.

เสรี พงศ์พิศ. “วัฒนธรรมกับการพัฒนาชนบท.” วัฒนธรรมไทย. 29. 11, (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2533) : หน้า 25-35.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.